

TURUN
YLIOPISTO

Syrjäytynyt nuori hyvinvointivaltiossa

Sisällönanalyysi syrjäytyvän nuoren kuvan muodostumisesta hallinnollisissa asiakirjoissa

Maikki Paajanen

Kandidaatintutkielma
Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalitieteet

30.4.2024

Ohjaaja:
Johannes Kananen

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

PAAJANEN, MAIKKI: Syrjäytynyt nuori hyvinvointivaltiossa, sisällönanalyysi
syrjäytyvän nuoren kuvan muodostumisesta hallinnollisissa
asiakirjoissa

Kandidaatintutkielma, 27 s.

Sosiaalitieteet

Toukokuu 2024

Tiivistelmä

Tämän tutkielman tarkoituksen oli tarkastella, millaista kuvaa syrjäytyneestä nuoresta luodaan hallinnollisissa asiakirjoissa. Nuorten syrjäytyminen on herättänyt paljon keskustelua Suomessa viime aikoina. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä suunnitellaan ja toteutetaan eri ministeriöiden yhteistyössä, mutta päävastuu nuorten hyvinvointiin liittyvästä politiikasta on opetus- ja kulttuuriministeriöllä. Hyvinvointivaltion tarkoitus on toteuttaa sosiaalipolitiikkaa, joka turvaa kansalaisten hyvinvointia ja suojaa erilaisilta sosiaalisilta riskeiltä. Syrjäytymistä ei ole perinteisesti luonnehdittu sosiaalisesti riskiksi, vaan sen voidaan nähdä olevan ennemmin sosiaalinen ongelma, jolla tarkoitetaan useiden riskien kasautumista yhdelle ihmiselle. Syrjäytyminen on monisyinen käsite, jota voidaan määritellä monella eri tavalla. Suomessa syrjäytymistä määritellään esimerkiksi terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella ja terveys- ja sosiaaliministeriön sivuilla. Sen nähdään tarkoittavan prosessia, jossa elämää hankaloittavat tekijät kasautuvat yhdelle ihmiselle, jonka takia osallisuus yhteiskuntaan heikkenee.

Aineistona toimi 5 opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisua vuosilta 2020–2023. Analyysi toteutettiin sisällönanalyysinä poimimalla aineistosta kaikki kohdat, joissa mainittiin syrjäytyminen. Analyysiin otettiin lisäksi mukaan myös kohdat, joissa puhuttiin nuorten osallisuudesta, koska sen huomattiin olevan asiakirjoissa olennaisesti yhteydessä syrjäytymisen kanssa. Havainnot tarkasteltiin konstruktionismin kautta. Konstruktionismin avulla voidaan tarkastella sitä, miten jonkin ilmiön todellisuutta luodaan kielen kautta.

Analyysin perusteella syrjäytyvät nuoret nähdään yhteiskunnasta ulkopuolelle jääneinä tai jättäytyneinä osattomina yksilöinä. Syrjäytymiseen liitettiin paljon muita yksilöllisiä ongelmia, kuten päihde- ja mielenterveyshäiriöitä ja väkivaltaista jengiytymistä. Syrjäytyvien nähdään oireilevan rikoksilla, ja siten olevan vaaraksi koko yhteiskunnan yleiselle turvallisuudelle. Kulttuuria ja liikuntaa harrastavat nuoret nähtiin vastakohtana syrjäytyneille, ja osallisuudessa painotettiin yksilön omia kykyjä liittyä mukaan ja toimia vapaaehtoisesti. Syrjäytynyt nuori nähtiin omiin ongelmiin sotkeutuneena, yhteiskunnan ulkopuolella elävänä, ja jopa vaarallisena hahmona.

Avainsanat: nuoret, hyvinvointivaltio, syrjäytyminen

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	3
2 SYRJÄYTYMINEN HYVINVOINTIVALTIOSSA	4
2.1 SUOMALAINEN HYVINVOINTIVALTIO	4
2.2 SYRJÄYTYMINEN JA SYRJÄYTTÄMINEN	6
3 TUTKIMUSASETELMA	9
3.1 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYS	9
3.2 AINEISTO	9
3.3 TUTKIMUSMENETELMÄT	11
4 TULOKSET	13
4.1 NUORISOPOLITIikka JA NUORISOTYÖ	13
4.2 KULTTUURI, LIIKUNTA JA HARRASTUKSET	16
4.3 VÄKIVALTA, EKSTREMISMI, PÄIHDE- JA MIELENTERVEYSONGELMAT	18
5 POHDINTA	22
LÄHTEET	26

1 Johdanto

Suomessa käydään yhä enemmän keskustelua nuorten pahoinvoinnista, yksinäisyydestä ja syrjäytymisestä. Hyvinvointivaltion yhtenä tehtävänä on toteuttaa sosiaalipolitiikkaa, jonka tarkoituksena on suojata ihmisiä erilaisilta sosiaalisilta riskeiltä, kuten köyhyys, työttömyys ja sairastuminen. Riskejä hallitaan toisiinsa yhteensovitetuilla riskienhallintajärjestelmillä, joita julkinen valta toteuttaa. (Saari 2005, 28–29.) Syrjäytymistä ei perinteisesti olla luokiteltu sosiaaliseksi riskiksi, vaan sitä on lähestytty enemmän köyhyyden ja työttömyyden näkökulmasta. Pohjoismaissa on perinteisesti vastattu tehokkaasti työttömyyteen, sairastumiseen tai vanhuuteen liittyviin riskeihin, mutta nuoruudesta aikuisuuteen siirtymiseen liittyviin riskeihin ei olla osattu vastata yhtä hyvin (Lorentzen, Bäckman, Ilmakunnas & Kauppinen 2018, 1289).

Hyvinvointivaltion toimiessa oikeudenmukaisesti, vaikeissa tilanteissa olevia tulee auttaa takaisin jaloilleen. Erityisesti syrjäytymisvaarassa olevia nuoria pitää tukea, jotta heillä on mahdollisuus tasapainoiseen ja hyvinvoivaan aikuisuuteen. Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa *Vahva ja välittävä Suomi* (20.6.2023, 5.4 Kulttuuri, liikunta ja nuoret) todetaan nuorten syrjäytymisen olevan yksi isoimpia haasteita tämänhetkiselle Suomelle. Vaaliohjelman sisältää innostavia lupauksia muun muassa ennaltaehkäisevään nuorisotyöhön, nuorten osallisuuteen panostamiseen, ja syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyen.

Suomen kielen sana syrjäytyminen käsitteenä voi kuulostaa yksilön omalta valinnalta siirtyä syrjään muusta yhteiskunnasta, kun taas englannin kielen sana *exclusion* antaa kuvan siitä, että yksilö jätetään tahtomattaan yhteiskunnan ulkopuolelle. Syrjäytyminen voidaan siis nähdä ja ymmärtää useasta eri näkökulmasta. Sen voidaan tulkita olevan yksilön omien valintojen seurausta, tai sitten yhteiskunnallisten mekanismien aikaansaamaa. Tuula Helne toteaa STAKES:in tutkimuksessaan *Syrjäytymisen yhteiskunta* (2002, 9), että syrjäytymistä tarkasteltaessa olisi hyvä keskittyä ennen kaikkea yhteiskunnan ja sen instituutioiden suhteesta syrjäytyneeseen, eikä toisinpäin. Se on tämänkin kandidaatintutkielman tarkoitus: tarkastella, millaisena suomalaisen yhteiskunnan poliittinen järjestelmä näkee syrjäytyneen nuoren.

2 Syrjäytyminen hyvinvointivaltiossa

Seuraavassa luvussa tarkastellaan suomalaisen hyvinvointivaltion erityispiirteitä, sekä syrjäytymisen käsitettä. Lisäksi kuvaillaan, miten syrjäytyminen ja erityisesti nuorten syrjäytyminen luokitellaan Suomessa eri tahojen toimesta. Osio toimii taustoituksena tutkielman aiheelle.

2.1 Suomalainen hyvinvointivaltio

Hyvinvointivaltion käsite on muovautunut ja muuttunut ajan saatossa. Käsitteenä se sisältää erilaisia käsityksiä siitä, millainen hyvinvointivaltio on ja miten se toimii. Suomen valtiota on luonnehdittu hyvinvointivaltioksi jo vuosikymmeniä (Saari 2020, 38). Suomea voidaan kuvata yhdeksi pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin maista. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion keskeinen piirre on sen järjestelmän perustuminen laajaan veropohjaan ja korkeaan verotukseen, mikä mahdollistaa peruspalveluiden, kuten terveydenhuollon, sosiaaliturvan ja koulutuksen tarjoamisen kansalaisille. Kattava sosiaaliturvajärjestelmä perustuu yksilöiden oikeuteen saada tarvittava perustoimeentulo, ja ilmainen koulutus taas lisää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta (Anttonen & Sipilä 2000, 14–15).

Juho Saari on tutkinut paljon hyvinvointivaltiolle ominaisia piirteitä. Hän jakaa hyvinvointivaltion tunnuspiirteet kymmeneen osaan teoksessaan *Samassa veneessä – hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa* (2020, 38–47). Saaren mukaan hyvinvointivaltiota kuvaavat kymmenen kriteeriä ovat sosiaalisten oikeuksien turvaaminen perustuslailla, sosiaali- ja terveystalouden järjestelmän nojaaminen sosiaalisten riskien määrittelyyn ja hallintaan resurssien uudelleenjaon avulla, sosiaalisten riskien tunnistaminen ja jakaminen eri elämänalueille, kaikkein haavoittuvaisimmassa asemassa olevien ihmisten sosiaalisten ongelmien hillintä, sosiaalisten oikeuksien perustuminen yksilöllisille velvollisuuksille ja oikeuksille, tasa-arvoon, ja sukupolvien riippumattomuuteen. Loput kriteerit ovat seuraavat: sosiaali- ja terveystalouden organisointi niin, että uudelleenjako ja hallinta on säännelty hallinnollisten ja poliittisten intressien mukaisesti; puolet julkisista menoista kohdennetaan sosiaalimenoihin; yhteiskunnan yleisenä tavoitteen on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen; valtiomuoto edistää elintasoja ja elämänlaatua myös heikoiten

pärjäävissä ryhmissä; ja valtio ylläpitää ja kehittää sosiaali- ja terveystilastointia ja tutkimusta. (Saari 2020, 38–47.)

Yllä kuvatuista hyvinvointivaltion kriteereistä tärkeimpiä tämän tutkielman kannalta ovat sosiaalisten riskien määrittely ja niihin vastaaminen sekä myönteisten siirtymien tuottaminen, ja terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Sosiaalinen riski on tilanne, jossa yksilö tai kotitalous ei kykene omilla teoillaan tai valinnoillaan vastaamaan yhteiskunta- tai sosiaalipoliittisiin tavoitteisiin. Sosiaaliset riskit määritellään usein selvärajaisiksi ja lyhykestoisiksi tiloiksi. Sosiaalisia riskejä voidaan tarkastella kolmen eri ryhmän näkökulmasta: Ensimmäisessä ryhmässä ovat työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden riskit, eli lapsuus, vanhuus, työkyvyttömyys, vammaisuus tai sairaus. Toiseen ryhmään kuuluvat työ-, perhe- ja opiskeluelämään liittyvät riskit. Kolmannessa ryhmässä ovat maahanmuuttoon ja ylivelkaantumiseen liittyvät riskit. (Saari 2020, 39.) Syrjäytymistä ei ole mainittu sosiaalisena riskinä, koska sosiaalisiksi riskiksi lasketaan Saaren (2020) mukaan vain tarkat ja lyhyen aikaa kestävä negatiiviset muutokset ihmisen elämässä.

Sosiaaliset ongelmat taas kuvaavat niitä tapahtumia, jotka ovat kestoaltaan ja luonteeltaan epämääräisempiä. Sosiaaliset ongelmat kasautuvat niille henkilöille, joiden elämässä vaikuttaa useampi sosiaalinen riski määrittymättömällä tavalla. Sosiaalisten ongelmien hallinnan piirissä on esimerkiksi päihdehuolto, asunnottomuus ja lastensuojelu. (Saari 2020, 43–44.) Syrjäytymistä voisi tämän määritelmän mukaan kuvailla sosiaalisiksi ongelmiksi, koska siihen liittyy usein monien sosiaalisten riskien vaikuttamista yhtä aikaa.

Sosiaalisiin riskeihin ja sosiaalisiin ongelmiin liittyy myönteisiä siirtymiä. Myönteisillä siirtymillä tarkoitetaan siirtymistä elämäntilanteesta toiseen myönteisellä tavalla (Saari 2020, 46). Jos työntekijä jää työttömäksi, hän voi saada työttömyystukea, joka tekee työttömyyteen siirtymisestä myönteisempää. Sosiaalisten ongelmien kohdalla myönteinen siirtymä liittyy enemmän tavoitteessa pysymiseen, esimerkiksi päihdeongelmaisen kohdalla raittiina pysymiseen (Saari 2020, 46). Syrjäytyneellä henkilöllä myönteinen siirtymä voisi olla työelämään tai muuhun yhteiskunnalliseen aktiiviseen toimintaan kiinnittymistä. Hyvinvointivaltion tehtävänä on edistää myönteisiä siirtymiä niin sosiaalisissa riskeissä kuin ongelmisakin (Saari 2020, 46).

Hyvinvointivaltion tehtävänä on siis suojata sen kansalaisia sosiaalisilta riskeiltä ja ongelmilta erilaisten hallinnollisten ja poliittisten mekanismien avulla. Toiminnan tavoitteena tulee olla hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, ja päätöksenteossa tulee huomioida myös kaikista heikommassa asemassa olevat ihmiset ja ryhmät.

2.2 Syrjäytyminen ja syrjäyttäminen

Tämän tutkielman keskeinen tarkoitus on tarkastella syrjäytymistä yhteiskunnallisten rakenteiden ja instituutioiden tuottamana ilmiönä. Instituutioiden, kuten koulutusjärjestelmän, työmarkkinoiden ja sosiaaliturvajärjestelmän, toiminnalla on keskeinen vaikutus yksilöiden mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnalliseen elämään ja taloudelliseen toimintaan. Esimerkiksi koulutusjärjestelmä voi joko tukea yksilöiden mahdollisuuksia tai luoda esteitä heidän sosiaaliselle liikkuvuudelleen. Samoin työmarkkinoiden rakenteet ja sosiaaliturvajärjestelmän tarjoamat tuet voivat joko edistää tai estää yksilöiden osallistumista yhteiskunnalliseen elämään. Näin ollen syrjäytymisen voidaan nähdä olevan kytköksissä laaja-alaisiin yhteiskunnallisiin toimiin ja rakenteisiin. (Harkko, Lehikoinen, Lehto & Ala-Kauhaluoma 2016, 16.)

Syrjäytymisen tai sosiaalisen syrjäytymisen käsite on laaja-alainen ja monitulkintainen, ja sitä voidaan lähestyä eri näkökulmista. On hyvin vaikeaa antaa yksiselitteistä määritelmää syrjäytymiselle, koska se on ajan saatossa muovautunut poliittishallinnollisissa yhteyksissä niiden tarpeisiin sopivaksi (Harkko ym. 2016, 16). Täysin absoluuttista määritelmää syrjäytymiselle ei välttämättä voidakaan muodostaa, sillä se muotoutuu aina eri ajassa ja konteksteissa (Ruotsalainen 2005, 33).

Termi *syrjäytyminen* on tullut suomen kieleen ruotsin sanasta *utslagning*. *Utslagning* tarkoittaa vapaasti suomennettuna ulossulkemista, eli verrattuna suomalaiseen sanaan syrjäytyminen, ruotsinkielinen vastine sisältää käsityksen ulkopuolisen voiman vaikutuksesta syrjäytymiseen. Syrjäytymisen käsite on herättänyt keskustelua sen muotoilun merkityksen osalta jo käsitteen käyttöönotosta lähtien, ja sitä onkin pyritty täsmentämään ja tarkentamaan sosiaali- ja yhteiskuntatieteiden aloilla. (Ruotsalainen 2005, 12–14.) Syrjäytymistä tarkastellaan usein juuri syrjäytyneiden näkökulmasta, ja

syryyttämisen mekanismit jäävät usein huomiotta. Syrytyminen (tai syryyttäminen) voidaan nähdä prosessina, joka vie yksilöä ulkopuolelle muusta väestöstä, työmarkkinoista ja yhteiskunnallisesta osallisuudesta. (Helne 2002, 7.)

Tuula Helneen (2002, 8) tutkimuksessa keskiössä on syrytytimisen relationaalisuus. Hän ei pyri tarkastelemaan syrytytyneiden ja syrytytimisen tilannetta vaan sitä, miten syrytytimistä tarkastellaan aina jossain kontekstissa ja miten syrytytimisen todellisuutta myös luodaan keskustelun yhteydessä, ei vain tarkastella. Olennaista Helneen tutkimuksessa on yhteiskunnan ja instituutioiden suhde syrytytyneisiin ja se, miten instituutiot ylhäältäpäin luovat ja representoivat syrytytimistä.

Tässä kandidaatintutkielmassa käsitys syrytytimisestä muodostuu melko samalla tavalla kuin Helneen käsitys. Tarkastelussa on se, miten suomalaisen politiikan asiakirjoissa rakennetaan ja luodaan syrytytimisen todellisuutta.

Helne (2002, 17) rajaa tutkimuksessaan syrytytimisen ymmärtämiseksi kielen avulla luotuna todellisuutena kaksi lähestymistapaa: *referentiaalisen* ja *konstruktionistisen* näkökulman. Referentiaalinen eli Helneen mukaan viittauksellinen näkökulma perustuu siihen ajatukseen, että on olemassa tietoisuudesta riippumaton ulkomaailma. Näkemys perustuu maailman objektiiviselle kuvaukselle ja totuuden tavoittelulle. Referentiaalinen näkemys pyrkii saavuttamaan totuuden kuvailemalla kohteen todellisia ominaisuuksia mahdollisimman tarkasti (Helne 2002, 18). Konstruktionismi voidaan nähdä ikään kuin vastakohtana referentiaaliseen lähtökohdalle. Siinä oletetaan, että millään asialla, oliolla tai esineellä ei ole pysyviä olettamuksia, vaan todellisuus muodostetaan aina kielellisesti (Helne 2002, 18). Helneen tutkimus ja käsitykset on asetettu ranskalaisen poststrukturalistisen viitekehyksen sisälle. Hänen lähestymistapansa syrytytimiskeskusteluun heijastelee vahvasti Michel Foucault'n ajattelua.

Se, miksi konstruktionismi toimii syrytytimistutkimuksessa, liittyy syrytytimisen käsittämiseen sosiaalisena konstruktiona (Helne 2002, 21). Konstruktionismin avulla voidaan tarkastella sitä, miten syrytytiminen todellisuuteen yhteiskunnassa vaikuttavat erilaiset institutionaaliset prosessit, poliittiset kytkennät ja konseptit (Helne 2002, 23). Konstruktionismi ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton lähestymistapa syrytytimiskeskustelussa. Syrytytimiskeskustelussa konstruktionismia on kritisoitu siitä,

että se jättää ulkopuolelle esimerkiksi käsityksen luokkaeroista, ja siten poissulkee käsityksen sosiaalipolitiikan merkityksestä eri yhteiskuntaluokille (Ruotsalainen 2005, 63). Konstruktionismi voi auttaa tunnistamaan, millaisia syrjäytyneet ovat ja miten heidät nähdään yhteiskunnassa. Konstruktionistinen lähestymistavan avulla voin analysoida sitä, miten kuva syrjäytyneestä nuoresta muodostuu kielen kautta.

3 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa esitellään tutkielman tehtävät ja tutkimuskysymys. Luvussa kuvaillaan analyysiin käytettyä aineistoa ja siihen tehtävää analyysiä, ja perustellaan niiden valintaa ja käyttöä.

3.1 Tutkimuksen tehtävä ja tutkimuskysymys

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena on tarkastella nuorten syrjäytymisen esiintymistä hallinnollisissa asiakirjoissa. Olen kiinnostunut siitä miten kielelliset valinnat rakentavat todellisuutta jostain ilmiöstä, tässä tapauksessa syrjäytymisestä. Tutkielman tavoitteena on analysoida, miten käsitys syrjäytyneestä nuoresta muodostetaan hallinnollisissa asiakirjoissa. Analyysissä tarkastelen, millaisten asioiden yhteydessä nuorten syrjäytymisestä puhutaan, ja miten ne vaikuttavat ymmärrykseen siitä, millainen on syrjäytynyt nuori.

Tutkimuskysymykseni on:

Miten käsitys syrjäytyneestä nuoresta muodostuu hallinnollisissa asiakirjoissa?

3.2 Aineisto

Tutkielman aineistoksi valikoitui erilaiset hallinnolliset asiakirjat. Asiakirjojen valikoimista ohjasi tarkoitus saada mahdollisimman todellinen kuva syrjäytymisen ymmärtämisestä tämänhetkisessä Suomessa. Siksi pyrkimykseni on valita asiakirjoja, jotka ovat mahdollisimman uusia, ja mahdollisimman ideologisesti neutraaleja sekä todenmukaisia.

Valitsin tarkasteluun opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) julkaisuja. Valinta perustui sille, että nuorten hyvinvointityön kehittäminen on nimetty opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulle, esimerkiksi Orpon hallitusohjelmassa (*Vahva ja välittävä Suomi*) ja OKM:n omilla sivuilla. OKM tehtävänä on nuorisopoliittisten asioiden koordinoiminen

valtionhallinnossa, sekä erilaisten nuorisotyö ja -poliittisten asioiden valmistelu ja toteutus. Nuorisopolitiikalla tarkoitetaan niitä toimia, jotka tähtäävät nuorten kasvu- ja elinolojen kehittämiseen ja parantamiseen. (OKM Nuorisotyö; OKM Nuorten osallisuus ja osallistuminen.)

Toisaalta yleisesti syrjäytymisen ehkäisy linkittyy vahvasti terveys- ja sosiaaliministeriön vastuulle. Tässä tutkielmassa halusin kuitenkin keskittyä erityisesti nuorten syrjäytymiseen, ja nuorten kohdalla poliittiset toimet ovat vahvemmin OKM:n vastuulla. Koska haluan arvioida sitä, miten nuorten syrjäytyminen rakennetaan ja ymmärretään hallinnollisissa asiakirjoissa, on kiinnostavaa valita sen ministeriön julkaisut, joiden vastuulla nuorten hyvinvointi on. Tarkoitukseni on siis tarkastella sitä, miten syrjäytyvä nuori nähdään nuorisopolitiikan asiakirjoissa.

Etsin julkaisuja OKM:n sivujen *julkaisut*-hakupalvelun avulla. Hain julkaisuja hakusanalla syrjäytyminen ja haku tuotti 80 tulosta. Rajasin haun ajankohdaksi viimeiset kymmenen vuotta, eli 1.1.2014–1.4.2024, siten hakutuloksia tuli yhteensä 23 kappaletta. Selasin kaikki 23 julkaisua läpi, ja valitsin niistä ne, joissa puhe oli nuorten syrjäytymisestä ja tai jotka olivat muuten lähimpänä valitsemaani tutkimusaihetta. Jätin analyysin ulkopuolelle muun muassa tulossuunnitelmat ja tilinpäätökset, sekä sellaiset asiakirjat, joissa syrjäytyminen mainittiin vain kerran. Lopulliset asiakirjat olivat vuosilta 2020–2023. Kaksi asiakirjaa ovat edellisen hallituksen aikaisia ja kolme ovat nykyisen hallituksen kauden aikana tehtyjä. Asiakirjat on numeroitu, jotta tuloksissa voidaan viitata eri asiakirjoihin numeroilla.

Analyysiin valitut asiakirjat ovat:

[1] Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023. Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:2. Lapsi- ja nuorisopolitiittinen ministerityöryhmä.

[2] Oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpano: seurantasuunnitelma 2021–2024. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:45.

[3] Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää. Jouni Backman, Liisa Hyssälä, Antti Kivelä, Laura Norppa, Sari Virta, Johanna Vuolasto. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:16.

[4] Sivistystä tiedolla, taidolla ja tunteella tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriön toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma vuosille 2024–2027. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:5. Toiminnallisen tasa-arvon työryhmä, opetus- ja kulttuuriministeriö

[5] Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma (VANUPO) 2024–2027 - Vahvistetaan nuorten hyvinvointia monialaisin toimenpitein. (Päivitetty 21.3.2024) Opetus- ja kulttuuriministeriö.

3.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkielmani on laadullinen empiirinen tutkimus. Toteutan tutkimuksen sisällönanalyysinä. Sisällönanalyysillä dokumentteja tutkitaan systemaattisesti ja objektiivisesti (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103). Sisällönanalyysin tavoitteena ja tarkoituksena on esitellä tutkittavaa aihetta yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103), ja siksi se sopii hyvin tutkielmani analyysimenetelmäksi. Sisällönanalyysin tarkoitus on ikään kuin asettaa olemassa oleva tieto, eli sisältö, eriteltyyn järjestykseen johtopäätösten tekoa varten (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103). Hyödyntämällä kyseistä tutkimusmenetelmää, voin luoda yleiskuvan syrjäytymisen esiintymisestä valituissa asiakirjoissa.

Sisällönanalyysiä voidaan toteuttaa kahdella eri tavalla: aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022, 218). Tässä tutkimuksessa hyödynnän aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineistolähtöisen ja teorialähtöisen sisällönanalyysin keskeinen ero siinä, että teorialähtöinen hyödyntää olemassa olevaa teoriaa ja tutkimusta jo ennen analyysiä, kun taas aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä kirjaimellisesti tarkastellaan ensin valittua aineistoa, jonka pohjalta tehdään yleisempiä päätelmiä (Elo ym. 2022, 218). Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta

pyritään valittujen tutkimuskysymysten avulla muotoilemaan teoreettinen kokonaisuus (Tuomi & Saarijärvi 2013, 95).

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmivaiheiseksi prosessiksi: aineiston redusointi, klusterointi ja abstrahointi (Tuomi & Saarijärvi 2013, 108). Tässä tutkielmassa noudatetaan samaa toimintamallia. Aluksi aineisto redusoidaan, eli pelkistetään. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusaineistosta jätetään pois kaikki tutkimuskysymysten kannalta epäoleellinen asia (Tuomi & Saarijärvi 2013, 109). Eli tässä tapauksessa hallinnon dokumenteista jätetään jäljelle vain kohdat, joissa käsitellään nuorten syrjäytymiselle olennaisia lausuntoja tai kohtia. Sitten kerätyt kohdat tai ilmaukset ryhmitellään, eli klusteroidaan. Klusteroinnissa aineistosta irrotetut kohdat ryhmitellään niiden samankaltaisuuden perusteella. Lopuksi aineisto abstrahoidaan, eli saaduista ilmauksista muodostetaan teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. (Tuomi & Saarijärvi 2013, 110–111.)

Tässä tutkielmassa analyysi etenee edellä kuvatun tavan mukaan. Valituista aineistoista kerätään ja ryhmitellään syrjäytymiseen liittyviä kohtia, jotka sitten teoretisoidaan käsitteiksi ja johtopäätöksiksi siitä, miten syrjäytynyt nuori rakentuu kielellisten valintojen kautta. Tuloksia analysoidessa hyödynnetään konstruktionistista tapaa tarkastella, miten jokin asia tai ilmiö rakentuu kielen kautta.

4 Tulokset

Osiassa esitellään sisällönanalyysin tuloksia. Aloitin analyysin lukemalla valitut aineistot läpi ja poimimalla niistä kaikki kohdat, joissa mainittiin nuorten syrjäytyminen. Jätin analyysistä pois kohdat, joissa puhuttiin eri väestöryhmien, kuten ikäihmisten syrjäytymisestä. Tehdessäni analyysiä huomasin syrjäytymiskeskustelun liittyvän usein myös nuorten osallisuuteen yhteiskunnassa. Osallisuus esitettiin ikään kuin vastapainona syrjäytymiselle. Siksi päätin ottaa analyysiin mukaan myös kohdat, joissa puhuttiin nuorten osallisuudesta yhteiskuntaan. Lopulta poimin tekstistä yhteensä 88 kohtaa, joissa mainittiin joko nuorten syrjäytyminen tai osallisuus.

Muutin valitut kohdat pelkistetympään muotoon ja poimin niistä keskeisen teeman tai aiheen. Muodostetut teemat kuvastavat siis ilmaisuja ja asioita, joita esiintyi syrjäytymisen tai osallisuuden yhteydessä. Teemoittelun tavoitteena oli luoda kuvaa siitä, millaisten asioiden yhteydessä syrjäytymisestä puhutaan. Lopuksi tarkastelin ja yhdistelin teemoja laajemmiksi kategorioiksi. Muodostetut kategoriat ovat: nuorisopolitiikka ja nuorisotyö; kulttuuri, liikunta ja harrastukset; sekä väkivalta, ekstremismi, päihde- ja mielenterveysongelmat. Esittelen tuloksia kategoria kerrallaan.

4.1 Nuorisopolitiikka ja nuorisotyö

Syrjäytymisestä ja osallisuudesta puhuttiin usein nuorisopolitiikan tai nuorisotyön yhteydessä. Ne mainittiin yhteensä 14 kertaa yhdessä joko syrjäytymisen tai osallisuuden kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriö kuvailee nuorisopolitiikan ja nuorisotyön toimia omilla sivuillaan. OKM:n mukaan nuorisopolitiikka kattaa laajan kirjon toimia yhteistyössä monen hallinnonalan kanssa, joilla pyritään edistämään nuorten hyvinvointia ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä parantamaan sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Nuorisotyöllä taas tarkoitetaan työtä, jolla pyrkii tukemaan nuorten kehitystä, autonomiaa, sekä aktiivista roolia ja osallisuutta yhteiskunnassa. (OKM, Nuorisotyö.) On oletettavaa, että nuorisotyö ja -politiikka mainitaan usein nuorten syrjäytymisen tai osallisuuden kanssa samassa kohdassa, koska osallisuuden lisääminen ja vahvistaminen ovat yksi nuorisopoliittisen toiminnan teemoista ja tavoitteista.

Nuorisotyön ja –politiikan osalta hallitus osoittaa kokonaisvastuun nuorten hyvinvointityön johtamisesta opetus- ja kulttuuriministeriöön ja laatii laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi. [4, 12]

Nuorisotyössä jatketaan nuorten syrjäytymistä ehkäisevän ja mielenterveyttä vahvistavan ohjauksen, mm. seikkailukasvatuksen, kehittämistä. [5, 11]

Nuorisotyöstä puhuttaessa huomio kiinnitettiin usein sen positiivisiin vaikutuksiin nuorten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Nuorisotyön kohdalla erityisesti osallisuus mainittiin moneen kertaan. Osallisuus käsitteenä kiinnitti huomioni, koska aloin pohtia, mitä sillä todellisuudessa tarkoitetaan. Kuka osallistuu, ja mihin? Pauli Kettusen toimittamassa teoksessa *Työntekijän osallisuus* (2021) on tarkasteltu osallisuutta työmarkkinoiden näkökulmasta, mutta havaintoja voi soveltaa myös tähän tutkielmaan. Osallisuus on sanana ollut käytössä jo vuosisatoja, mutta se on saanut uusia merkityksiä nykyisessä yhteiskunnassa. Puhuttaessa hyvinvointivaltion kilpailuvaltiollisesta luonteesta ja -tehtävistä, korostuu osallisuuden merkitys kahdella tavalla. Ensiksi osallisuus korostuu kilpailukykyisen yhteiskunnan aktiivisena jäsenyytenä, jossa yksilöt ovat osa tietoon ja osaamiseen perustuvaa kilpailukykyä. Toiseksi osallisuuden edistämisessä huomioidaan kuitenkin myös se, että jotkut jäävät kokonaan kilpailun ulkopuolelle, sillä kilpailu luo voittajien ja häviäjien lisäksi niitä, jotka eivät voi osallistua kilpailuun lainkaan. Näin ollen osallisuuden vahvistaminen ja edistäminen on osa pyrkimystä ehkäistä syrjäytymistä. (Kettunen 2021, 13.) Kilpailun ulkopuolelle jäävät ovat osa syrjäytymisen uhkakuvaa, jossa yksilö ei ole osa yhteiskuntaa.

Nuorisotyöllä tarkoitetaan nuorten kasvun, itsenäistymisen ja osallisuuden tukemista yhteiskunnassa. [5, 2]

Nuorisotyössä nuorten osallisuuden edistäminen on läpäisevä teema. [1, 35]

Nuorisoalan kansainvälisessä ja eurooppalaisessa yhteistyössä Suomelle tärkeitä teemoja ovat nuorten mielenterveys, nuorisotyön laatu, nuorten osallisuuden ja demokratian vahvistaminen sekä nuorten osallisuus kestävän kehityksen työssä ja ilmastopolitiikassa. [5, 19]

Osallisuuden lisääminen ja nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen on selkeästi esillä olevia teemoja OKM:n nuorisopoliittisessa toiminnassa. Asiakirjoissa nuorisotyö nähdään tarpeellisena ja jopa välttämättömänä työkaluna nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Puhutaan koko Suomelle tärkeistä teemoista. Osallisuuden ohella itsenäistyminen nähdään ensisijaisena tavoitteena suomalaiselle nuorelle.

Kehitetään uusia tapoja tukea nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevia toimintakäytäntöjä kouluissa ja oppilaitoksissa, vahvistetaan vuorovaikutusta kansalaisyhteiskunnan ja koulujen ja oppilaitosten välillä sekä tuetaan lasten ja nuorten valmiuksia vaikuttaa omassa lähiympäristössään ja laajemmin yhteiskunnassa sekä kasvaa aktiivisiksi kansalaisiksi. [1, 22]

Osallisuutta halutaan lisätä ja vahvistaa. Puhutaan *aktiivisesta kansalaisesta*. Nuoren tulee kasvaa osalliseksi ympäröivään yhteiskuntaan, ja se on suomalaisen nuorisopoliittikan tavoite. Osallistuva nuori nähdään ikään kuin syrjäytyneen nuoren vastakohtana, yhteiskunnassa sisällä olevana toimijana. Osallisuus liitettiin usein juuri kouluun ja koulunkäyntiin. Koulussa aktiivinen ja osallinen nuori nähtiin myös osallisena yhteiskuntaan. Osallisuus tapahtuu ikään kuin välillisesti koulun kautta. Oppivelvollisuuden laajentamisen seurannassa huomioidaan erityisesti osallisuuden lisääntyminen [2, 9]. THL:n mukaan syrjäytymistä ehkäistään Suomessa satsaamalla sosiaalisia investointeja varhaislapsuuteen, vahvistamalla osallisuutta ja palveluita, sekä tukemalla nuorten koulunkäyntiä ja ehkäisemällä koulupudokkuutta (THL, Nuorten syrjäytymisen ehkäisy). Lapsen tai nuoren varhaiskasvatuksen ja koulunkäynnin tukemisella on havaittu olevan merkittävä yhteys syrjäytymiseltä suojaamiseen (Sipilä & Österbacka 2013, 65).

Ministeriö painottaa nuorten osallistamista yhteiskuntaan vastakeinona syrjäytymiselle. Erityisesti koulua pidetään tärkeänä nuoria osallistavana instituutiona ja syrjäytymisen ehkäisy liittyy vahvasti koulunkäynnin, ja koulusta työelämään siirtymisen tukemiseen. Aktiiviseksi kansalaiseksi kasvattaminen aloitetaan jo peruskoulussa. Liiallinen aktiivisuus osallisuudessa nähdään kuitenkin ongelmana:

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta haasteena on osallisuuden kasautuminen voimakkaasti samoille, aktiivisille nuorille. [1, 46]

Havainnoissa painotetaan osallisuuden tärkeyttä ja esimerkillisyyttä, mutta ongelmana nähdään sen kasautuminen vain tietyille nuorille. Yhdenvertaisuuden näkökulmaa ei avattu tekstissä enempää. Kuva ihanteellisesta nuoresta rakentuu siis voimakkaasti osallisuuden kautta: tulee olla itsenäinen ja osallistuva, mutta ei liiaksi. Aktiivisuutta ihannoidaan, mutta sopivaa on vain tietty määrä aktiivisuutta. Kuva nuoresta on täten ristiriitainen. Havaintojen perusteella osallisuus on lopulta nuoren vastuulla ja nuorisotyö tukee tarvittaessa. Osallisuus kuvataan havainnoissa yksilöllisellä tasolla, ja nuorisopoliittiset toimet sen vahvistamiseksi ovat usein yksilöihin kohdistuvia. Halutaan tukea nuoren itsenäisiä valmiuksia olla osallistuva ja aktiivinen kansalainen.

4.2 Kulttuuri, liikunta ja harrastukset

Syrjäytymisen ja osallisuuden kanssa mainittiin usein myös kulttuuri, liikunta ja harrastaminen. Näistä mainittiin erityisesti *Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää* -asiakirjassa [3], mutta mainintoja oli myös muissa asiakirjoissa, kaiken kaikkiaan 14 kertaa. On oletettavaa, että kulttuuri on keskeisessä osassa opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja. Se, miten kulttuuri liitetään osaksi syrjäytymiskeskustelua, on kuitenkin mielenkiintoinen tarkastelukohde.

Harrastuksella on tärkeä asema lasten ja nuorten identiteetin vahvistamisessa, hyvinvoinnissa ja osallisuudessa ja se voi suojata yksinäisyydeltä ja syrjäytymiseltä. [1, 47]

Harrastukset nähdään tärkeänä osana nuorten elämää. Sitä pidetään suojaavana tekijänä syrjäytymisen ehkäisyssä ja vahvistavana tekijänä osallisuuden lisäämisessä. Harrastaminen nähdään jopa nuoren oman identiteetin vahvistajana. Tätä selitetään sillä, että *nuori kiinnittyy harrastusryhmään ja saa vahvistusta itsetunnolleen ja sosiaalisen osallisuuden kokemuksista* [3, 44]. Harrastukset nähdään siis positiivisena ja vahvistavana osa-alueena nuoren elämässä. Teksteissä kiinnitetään huomiota harrastusten ja kulttuurin hyviin puoliin ja osallisuutta lisääviin tekijöihin. Väitettä perusteltiin tutkimustiedolla ja historiallisella kontekstilla:

Osattomuus kulttuuriin lisää eriarvoisuutta ja turvattomuutta. Kulttuuria harrastamattomilla syrjäytyneisyys ja yksinäisyys ovat yleisempää kuin kulttuuria harrastavilla verrokeilla. [3, 13]

Kulttuuria on hyödynnetty yksinäisyyden torjunnassa ja osallisuuden lisäämisessä jo pitkään [3, 14]

Osattomuus kuvailee ulkopuolelle jäämistä. Nuori ei saa osaa kulttuurin kentällä. Osaton nuori on vaarassa syrjäytyä. Kulttuuri kuvataan melko konkreettisenä ilmiönä, jota voidaan jollain tavalla hyödyntää osallisuuden lisäämisessä. Kulttuuri nähdään ikään kuin fyysisenä välineenä, eikä asioina tai tapoina, jotka vaikuttavat tietyn yhteisön sisällä. Kulttuuria ei nähdä kaikille ominaisena tapana elää, vaan asiana, josta voi jäädä paitsi. Kulttuurin ulkopuolinen tila kuvataan eriarvoiseksi ja turvattomaksi paikaksi, jonne nuori voi joutua. Havaintojen perusteella kulttuuri on vastaus tähän, sillä osattomuutta ja syrjäytymistä voidaan torjua kulttuurin ja harrastamisen avulla. Kulttuuriin osallistuminen kuvataan hyvin myönteisesti:

Kulttuurin ja liikunnan välilliset myönteiset vaikutukset liittyvät osallisuuteen ja sitä kautta syrjäytymisen ja yksinäisyyden ehkäisyyn, joilla puolestaan on merkittäviä vaikutuksia yleiseen turvallisuuteen. [3, 14]

Osallisuus kuvataan jälleen vastakohtana syrjäytymiselle. Osallisuus nähdään ehkäisevän syrjäytymistä ja yksinäisyyttä. Syrjäytymisellä kuvataan olevan merkittävä yhteys yleiseen turvallisuuteen. Yleisen turvallisuuden voi olettaa tarkoittavan koko yhteiskunnassa vallitsevaa yleistä turvallisuutta. Liikuntaharrastuksen nähdään siis olevan yhteydessä yksilöiden hyvinvoinnin lisäksi koko Suomen turvallisuudelle. Näin ollen liikuntaa harrastamattomista nuorista luodaan kuva yhteiskunnan ulkopuolelle jäävinä muiden turvallisuutta uhkaavina tekijöinä. Kuvaa vahvistetaan entisestään asettamalla harrastajat ja harrastamattomat ääripäihin toisistaan:

Liikkuminen on polarisoitunut: osalle liikunta on yhä keskeisempi elämänsisältö, kun taas osa ei harrasta liikuntaa tai liiku lainkaan joko omista valinnoista tai erilaisista syrjäytymistä edistävästä tekijöistä johtuen. [3, 46]

Liikunnasta ulkopuolelle jäämistä perustellaan syrjäytymistä edistyvillä tekijöillä. Eli toisaalta sanotaan liikunnasta ulosjäämisen aiheuttavan syrjäytymistä, toisaalta syrjäytymisen sanotaan aiheuttavan liikunnasta pois jäämistä. Liikunnasta pois jäämisen syiksi listataan syrjäytymisen ohessa omat valinnat. Ilmaisuu vahvistaa käsitystä siitä, että nuori on itse päättänyt jättäytyä pois yhteiskunnan toiminnoista ja siten syrjäytyneenä yhteiskunnasta. Syrjäytyminen kuvaillaan hyvin yksilölähtöisenä ja -keskeisenä asiana. Ilmaisuissa jätetään pois esimerkiksi vanhempien taloudellisten resurssien vaikutukset nuoren harrastusmahdollisuuksiin. Myöskään kuntien erilaisia harrastusmahdollisuuksia ei mainita syyksi harrastamattomuudelle. Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutuksista puhuttaessa painotetaan yksilöstä lähtevää oma-aloitteista osallistumista:

Oma liikkuminen, vapaaehtoisena toimiminen tai osallistuminen seuraajana lisäävät hyvinvointia ja osallisuutta. [3, 23]

Havainnoissa kytee oletamus siitä, että nuoren tulisi harrastaa liikuntaa ja kulttuuria, jotta hän ei syrjäydy. Puhutaan vapaaehtoisuudesta ja oma-aloitteisuudesta. Esimerkillinen nuori on sellainen, joka osaa oma-aloitteisesti ja vapaasta tahdostaan harrastaa liikuntaa ja kulttuuria. Rakentunut kuva nuoresta on melko individualistien, eli yksilöllisyyttä ja omaa tahtoa korostava. Harrastusten ja kulttuurien nähdään olevan osa osallisuuden rakentumista. Asiakirjoissa luodaan kuvaa syrjäytyneistä nuorista, jotka eivät harrasta mitään, ja jotka ovat vaaraksi koko yhteiskunnalle. Ihannoitava ja vaaraton nuori taas on sellainen, joka harrastaa aktiivisesti liikuntaa ja muuta kulttuuria, ja täten on osallisena yhteiskuntaan.

4.3 Väkivalta, ekstremismi, päihde- ja mielenterveysongelmat

Aineistossa syrjäytyminen ja osallisuus esitettiin myös yhdessä negatiivisempien aiheiden kanssa. Väkivalta, ekstremismi, sekä päihde- ja mielenterveysongelmat liitettiin samoihin lauseisiin syrjäytymisen tai osallisuuden kanssa yhteensä 12 kertaa.

Mielenterveyskysymykset aiheuttavat huolta nuorten keskuudessa ja nuoret näkevät mielenterveysongelmat syrjäytymisen yhtenä aiheuttajana. [5, 10]

Mielenterveys- ja päihdehäiriöt aiheuttavat pääosan nuorten terveyshaitoista. Ne ovat merkittävä syrjäytymisen ja pitkäaikaisen työkyvyttömyyden riskitekijä. [1, 13]

(nuorisotyön) Kehittämistoiminnassa korostetaan monialaista yhteistyötä nuoren päihteiden käytön ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä nuoren mielenterveyden tukemiseksi. [1, 36]

Mielenterveysongelmat, päihdehäiriöt ja syrjäytyminen liitettiin useasti yhteen. Niiden todetaan olevan toistensa riskitekijöitä ja seurauksia. Mielenterveysongelmien kanssa kamppailevien nuorten liittäminen yhteen syrjäytyvien nuorten kanssa, asettaa heidät syrjään muusta yhteiskunnassa. Loogisesti ajateltuna ihmiselämään kuuluu erilaiset mielenterveyteen liittyvät jaksot. Tosinaan voidaan paremmin, ja joskus elämässä sattuu mieltä rasittavia asioita. Asiakirjoissa suhde käännetään toisinpäin, kun mielenterveysongelmien katsotaan liittyvän syrjäytymiseen. Havainnot luovat käsitystä siitä, että mielenterveysongelmat eivät olisi normaali asia, vaan liitettävissä niinkin isoon ongelmaan kuin syrjäytyminen. Syrjäytynyt nuori rakennetaan nuoren henkilökohtaisten ominaisuuksien, tässä tapauksessa sairauksien, perusteella. Kielellisesti syrjäytyminen siis rakentuu syynä ja seurauksena nuoren ihmisten sairastumiselle.

Toisaalta myös rikollisuus ja syrjäytyminen liitettiin usein yhteen:

Rikollisuuden ja syrjäytymisen ehkäisy edellyttää usean hallinnonalan yhteistyötä sekä ministeriöiden että paikallisella tasolla. Hallitusohjelman mukaisesti rikokseen syyllistyneet ohjataan sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä rikollisuutta ehkäiseviin kuntoutusohjelmiin. Rikoksilla oireilevat nuoret ovat suurella syrjäytymisen riskissä. [1, 27]

Väkivaltarikollisuus kytkeytyy vahvasti sosiaaliseen syrjäytymiseen. Väkivaltarikollisuuden riskitekijöitä ovat asunnottomuus, matala koulutus, alhainen ammattiasema, pienet tulot ja naimattomuus. Lisäksi alkoholinkäyttö on kiinteästi sidoksissa pahoinpitelyrikoksiin, mutta 1990-luvun lopun huipun jälkeen alkoholihumalassa tehtyjen pahoinpitelyjen määrä on ollut laskussa. [1, 44]

Rikoksia tekevät nuoret ovat suuressa riskissä syrjäytyä, toisaalta väkivaltarikollisuutta pidetään yhtenä syrjäytymisen seurauksena. Rikollisuuden ja syrjäytymisen niputtaminen yhteen vahvistaa sitä, että syrjäytyvät nuoret nähdään asiakirjoissa vaarallisina, rikoksilla *oireilevina* yksilöinä. Rikosten tekeminen kuvataan oireena jostain muusta asiasta, jota nuori käy läpi. Väkivaltarikollisuuden ja syrjäytymisen välille asetetaan vahva yhteys. Eli syrjäytyvän nuoren lähes aina oletetaan olevan tekemisissä myös väkivaltarikollisuuden kanssa tai toisin päin. Kummassakin tapauksessa syrjäytyvä nuori nähdään väkivaltaisena.

Nuorelle liittyminen näihin (väkivaltaisiin ja ekstremistisiin) ryhmiin on suuri riski hänen terveydelleen, hyvinvoinnilleen ja tulevaisuudelleen. Se syrjäyttää nuoren yhteiskunnasta tavalla, joka tekee paluun takaisin yhteiskuntaan vaikeaksi. Väkivaltaiset ekstremistiset ryhmät kohdistavat rekrytointia nuoriin. Ankkuritoiminnan yhtenä kohderyhmänä ovat nuoret, jotka oireilevat väkivaltaisella radikalisoitumisella ja jotka tarvitsevat moniammatillista yhteistyötä irtautuakseen näiden ryhmien vaikutuspiiristä. [1, 27]

Nuorten osallisuuden kokemus yhteiskunnassa on sidoksissa nuorten radikalisoitumiseen ja väkivaltaiseen ekstremismiin. Tarvitaan lisää tietoa koskien nuorten osallisuudesta ääriilikkeisiin. [1, 35]

Väkivallalla oireilusta siirrytään väkivaltaisiin ääriilikkeisiin ja nuorten liittymiseen niihin. Uhkakuvana on väkivaltaiset ääriilikkeet, jotka rekrytoivat nuoria jäsenikseen. Rekrytoitujen nuorten kerrotaan olevan välittömässä vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. Yhteiskuntaan palaaminen kuvataan olevan vaikeaa, ja nuoren kerrotaan tarvitsevan siihen moniammatillista yhteistyötä vaativaa apua. Nuorten kokemuksen osallisuudesta sanotaan olevan suoraan yhteydessä radikalisoitumiseen ja väkivaltaiseen ekstremismiin. THL määrittelee ekstremismin tarkoittavan väkivaltaisten tekojen suunnittelua ja toteuttamista johonkin aatteeseen tai ideologiaan perustuen. Ekstremistiset väkivallan teot voivat THL:n mukaan toimia myös iskuna demokraattista järjestelmää kohtaan. (THL, 2023, radikalisoitumine ja ekstremismi.)

Havainnoissa luodaan kuvaa nuoresta, joka ei ole yhteydessä yhteiskuntaan, vaan suorastaan vaaraksi sille. Puhutaan jälleen osallisuudesta, eli siitä, että yksilö ei koe osallisuutta yhteiskuntaan, joten hän jää sen ulkopuolelle. Nuori kuvataan syrjään

jäävänä, jopa ulkopuolelle jättäytyvänä tai hakeutuvana yksilönä. Havainnoissa ei tuoda esille yhteiskunnallisia mekanismeja, jotka voisivat *syrjäyttää* nuorta muusta yhteiskunnasta. Osallisuus yhteiskuntaan ja osallisuus ääriliikkeisiin asetetaan vastapareiksi, joista jompaankumpaan nuori kokee kuuluvansa. Väkiältä nähdään sekä syrjäytymisen syynä, että oireena, jolloin sen merkitys syrjäytymisen kanssa hämärtyy.

5 Pohdinta

Tutkielman tarkoituksena oli tarkastella, millaista kuvaa syrjäytyneestä nuoresta luodaan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnollisissa asiakirjoissa. Tutkimuskysymykseeni *Miten käsitys syrjäytyneestä nuoresta muodostuu hallinnollisissa asiakirjoissa?* vastattiin sisällönanalyysin ja konstruktionismin avulla. Sisällönanalyysissä poimin kaikki nuorten syrjäytymiseen ja osallisuuteen liittyvät kohdat ja järjestelin ne kolmeen eri kategoriaan kohdissa esiintyvien teemojen mukaan. Konstruktionistisen lähestymistavan avulla tarkastelin poimittuja kohtia siitä näkökulmasta, miten niissä kielellisesti rakennetaan kuvaa syrjäytyvästä nuoresta.

Tutkielman aukot liittyvät aineiston pienuuteen ja yleistettävyyteen muiden ministeriöiden kanssa. Tapaukset ovat vain yhden ministeriön alaisia julkaisuja, joten niitä ei voida yleistää muiden ministeriöiden näkemyksiin syrjäytyvistä nuorista. Valittuja asiakirjoja oli vain viisi, eivätkä ne ole ainoita hallinnollisia asiakirjoja, joissa mainitaan syrjäytyminen. Havaintojen perusteella ei voida tehdä varmoja päätelmiä siitä, mitä lauseilla on tarkoitettu, vaan analyysin oli tarkoitus havainnollistaa sitä, millaisena syrjäytyneet nuoret kuvaillaan hallinnollisissa asiakirjoissa.

Analyysin perusteella kuva syrjäytyvistä nuorista on melko negatiivissävytteinen. Syrjäytyminen liitettiin yhteen päihteiden ja väkivallan kanssa, joka loi kuvaa siitä, että syrjäytyminen on vaarallinen ja väkivaltainen ilmiö. Havainnoissa puhuttiin jopa koko Suomea uhkaavasta turvallisuuskysymyksestä. Syrjäytymiseen liitettiin myös rikollisuus ja mielenterveysongelmat. Syrjäytymiseen liittyy usein huono-osaisuuden, kuten työttömyyden tai köyhyyden, kasautuminen hyvinvoinnin ja toimeentulon osalta (Harkko ym. 2016, 16), joten ei sinänsä ole yllättävää, että kyseiset aiheet esiintyvät syrjäytymiskeskustelussa. Kuitenkin esimerkiksi mielenterveysongelmien kohdalla, puhe saattaa olla yhteiskunnallisessa keskustelussa haitallista. Jos mielenterveysongelmat liitetään syrjäytymiseen, voi se osaltaan kasvattaa mielenterveysongelmien tabua. Sen voi lisätä uskoa siihen, että mielenterveysongelmat ovat normaalista poikkeavaa, vaikka todellisuudessa ne voivat olla hoidettavissa olevia asioita.

Kokonaisuudessaan syrjäytymisen ongelma nähtiin yksilökeskeisenä ja usein yksilöiden ominaisuuksista tai valinnoista johtuvana ilmiönä. Käsitystä loi esimerkiksi kohdat

liikunnan harrastamisen vaikutuksista syrjäytymiseen. Liikuntaa harrastavat nuoret nähtiin yhteiskuntaan osallisina, kun taas harrastamattomia nuoria kuvailtiin syrjään jääviksi. Harrastaminen ei kuitenkaan ole kaikille nuorille itsestäänselvyys, vaan voi usein olla myös heistä riippumatonta. Esimerkiksi vanhempien taloudelliset resurssit ja kunnalliset palvelut tai seuratoiminta voivat vaikuttaa lasten harrastusmahdollisuuksiin. Asiakirjoissa liikunnasta ja kulttuurista jättyneistä lapsista puhuttiin yksilöiden ominaisuuksien kautta, ei ulkopuolisten tekijöiden seurauksena. Suhtautuminen liikunta- tai kulttuuriharrastamiseen on melko liberalistinen. Toimintoihin osallistuminen nähtiin vapautena, mutta toisaalta myös velvollisuutena. Aktiivisuuden kansalaisuuteen kannustaminen heijastelee markkinatalousyhteiskunnan tehokkuusajattelua. Mitä aktiivisemmat kansalaiset, sitä tuotteliaampi yhteiskunta.

Nuorten osalta syrjäytymisessä oli havaintojen perusteella erityisesti kyse osallisuudesta, tai tarkemmin sen puutteesta. Asiakirjoissa luotiin kuvaa nuoresta, joka ei ole tarpeeksi osallinen yhteiskunnan toimintoihin, instituutioihin kuten kouluun tai omiin vapaa-ajan harrastuksiin, vaikka toisaalta myös liiallinen osallisuus nähtiin ongelmana. Osallisuuden käsitteen ongelmallisuus liittyy siihen, että asiakirjoissa osallisuus kuvataan ristiriitaisesti. Osallisuutta halutaan lisätä syrjäytymisen ehkäisemiseksi, mutta osallisuuden tulee liittyä vain tiettyihin toimintoihin, kuten liikuntaan ja koulunkäyntiin. Olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin, miten osallisuus nähdään hallinnollisella tasolla, sillä osallisuus jakautui asiakirjoissa ikään kuin hyvään osallisuuteen ja huonoon osallisuuteen. Miten niiden erot määritellään? Osallisuus harrastuksiin on hyvästä, mutta entä osallisuus kansalaisaktivismiin? Missä menee raja hyvän ja huonon, syrjäytymistä ehkäisevän ja lisäävän osallisuuden välillä.

Osallisuus kuvattiin yksilön valintana, eikä rakenteita sen ympärillä kovinkaan paljoa kuvailtu. Koulukiusaamisesta tai muusta tahallisesta nuoreen kohdistuvasta ryhmästä ulosjättämisestä ei mainita syrjäytymisen tai osallisuuden yhteydessä. Lapsen tai hänen vanhempiansa sosioekonomisen aseman, taustan tai koulutuksen mahdollisista vaikutuksista nuoren syrjäytymiseen ei avattu. Huono-osaisuudella on havaittu olevan ylisukupolvisia vaikutuksia, esimerkiksi vanhempien matalan koulutustason on havaittu lisäävän nuorten riskiä jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle (Harkko ym. 2016, 16). Syrjäytyneistä nuorista puhutaan yleistä turvallisuutta uhkaavan tekijänä, mutta syrjäytyviä itsejään uhkaavat tekijät jäävät vähemmälle huomiolle.

Syrjäytynyt nuori asetetaan vastakkain ihannenuoren kanssa, joka harrastaa liikuntaa, ja on osallisena niin kulttuuriin kuin yhteiskuntaakin. Kuvaillessa syrjäytynyttä nuorta luodaan samalla kuvaa *normaalista* nuoresta. Jos normaalista poikkeaa, on vaarassa syrjäytyä. Ongelmana näen sen, että syrjäytyminen ei ole vain yhden tai kahden sattuman summa, vaan siihen vaikuttaa aina monet eri tekijät, jonka takia normaali ei myöskään voi olla vain yhdenlainen.

On kiinnostavaa, miksi syrjäytynyt nuori asetetaan asiakirjoissa voimakkaasti yhteiskunnan ulkopuolelle, eikä esimerkiksi puhuta syrjäytymisestä nuoren näkökulmasta. *Miksi* nuori ei pääse mukaan harrastamaan? *Miksi* nuori kokee niin suurta ulkopuolisuutta yhteiskunnasta, että ajautuu mukaan extremistisiin väkivaltaliikkeisiin? *Miksi* nuori syrjäytyy? Näihin kysymyksiin asiakirjoista ei löydy vastauksia. Mutta *millainen on syrjäytynyt nuori?* Hän ei ole kiinnittynyt koulumaailmaan. Hän ei harrasta liikuntaa tai kulttuuria. Hän on passiivinen ja vetäytynyt. Hän on aktiivinen rikoksenteijä ja jengiläinen. Hän on väkivaltainen ja osaton. Hän on ekstremistinen hyökkäys demokraattista yhteiskuntaa kohtaan.

Kuten aiemmin tässä tutkielmassa on avattu, hyvinvointivaltion tehtävänä on kehittää ja ylläpitää kansalaistensa hyvinvointia ja elintasoja, sekä pyrkiä hillitsemään haavoittuvaisessa asemassa olevien ihmisten sosiaalisia riskejä ja ongelmia (Saari 2020, 38–47). Asiakirjoissa syrjäytyneet nuoret nähtiin kuitenkin melko yksilöllisinä toimijoina, joiden omat henkilökohtaiset ratkaisut ovat aiheuttaneet sosiaaliset ongelmat. Syrjäytymistä ei nähdä hyvinvointivaltion epäonnistumisena. Jos näkökulma nuorten syrjäytymiseen on yksilölähtöinen, yhteiskunnallisten rakenteiden mahdolliset vaikutukset jäävät piiloon. Nuorten kohdalla myös vanhempien merkitys korostuu. Syrjäytymisen keskustelu ylisukupolvisena asiana, voi viitata syrjäytymiseen yksilön ominaisuutena, kuin geeninä, joka periytyy. Ongelmana siinä on syrjäytymisen alkulähteen ja yhteiskunnan merkityksen väheneminen. Yksilön omien valintojen lisäksi erilaiset yhteiskunnalliset tekijät ja mekanismit voivat vaikuttaa nuoren syrjäytymiseen. Siksi olisi hyvä kiinnittää huomiota siihen, miten instituutiot näkevät nuoren ja tukevat hänen osallisuuttaan riippumatta yksilön ominaisuuksista tai valinnoista.

Konstruktionistisen viitekehyksen vallitessa, kirjoitettu puhe syrjäytymisestä osaltaan luo käsitystä syrjäytymisestä ilmiönä. Kuva syrjäytyneestä nuoresta rakentuu osittain siten, miten siitä puhutaan ja miten se käsitetään asiakirjoissa. Asiakirjoissa luodaan kuvaa normaalista ja siitä poikkeavasta, ja tällöin puutteelliset ominaisuudet tai vääränlaiset valinnat tai ympäristöt korostuvat negatiivisena. Eli hallinnollinen puhe toisaalta kuvailee, toisaalta tuottaa syrjäytymisen todellisuutta käsitellessään sitä, millainen on syrjäytynyt nuori.

Analyysiä olisi hyvä jatkaa myös muiden ministeriöiden julkaisuihin. Olisi hyvä analysoida sitä, miten sosiaali- ja terveysministeriö kuvailee nuorten syrjäytymistä julkaisuissaan. Syrjäytymistä luonnehdittiin turvallisuushkana koko Suomelle, joten olisi kiinnostavaa analysoida myös sisäministeriön julkaisuja, ja tarkastella rakennetaanko sielläkin syrjäytynyt nuori turvallisuushan kautta. Lisäämällä tutkimusta aiheesta voitaisiin saada parempi yleiskuva siitä, miten syrjäytynyt nuori rakennetaan kielen avulla Suomen hallinnollisella kentällä.

Lähteet

Anttonen, A., & Sipilä, J. (2000). *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Vastapaino.

Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A. & Kääriäinen, M. (2022). Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34 (4), 215–225.

Harkko, Lehikoinen, Lehto & Ala-Kauhaluoma (2016) *Onko osa nuorista vaarassa syrjäytyä pysyvästi? Nuorten syrjäytymisriskit ja aikuisuuteen siirtymistä tukeva palvelujärjestelmä*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Helsinki: Kela.

Helne, T. (2002). *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Tutkimuksia 123. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Kettunen, P. (2021). *Työntekijän osallisuus, mitä se on ja mitä sillä tavoitellaan*. Helsinki: Gaudeamus.

Lorentzen, T., Bäckman, O., Ilmakunnas, I., & Kauppinen, T. (2019). Pathways to Adulthood: Sequences in the School-to-Work Transition in Finland, Norway and Sweden. *Social Indicators Research* 141(3), 1285-1305. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-1877-4>

Ruotsalainen, S. (2005). *Syrjäytyminen – syrjäyttäminen*. Helsinki: Kustannusyhtiö TA-tieto Oy.

Saari, J. (2005). *Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, J. (2020). *Samassa veneessä – Hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa*. Jyväskylä: Docedo Oy.

Sipilä, J. & Österbacka, E. (2013). *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 11/2013. Valtiovarainministeriö.

Tuomi, J. & Saarijärvi, A. (2013). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Internet-lähteet:

Opetus- ja kulttuuriministeriö. *Nuorisotyö*. <https://okm.fi/nuorisotyö> . Luettu 10.4.2024

Opetus- ja kulttuuriministeriö. *Nuorten osallisuus ja osallistuminen*. <https://okm.fi/nuorten-osallisuus> . Luettu: 10.4.2024

Sosiaali- ja terveysministeriö. *Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen*. <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy> . Luettu 12.2.2024

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (Päivitetty: 7.12.2023) *Nuorten syrjäytymisen ehkäisy*. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy> . Luettu 12.2.2024

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (Päivitetty: 5.12.2023) *Radikalisoituminen ja ekstremismi*. <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivallan-muodot/radikalisoituminen-ja-ekstremismi> . Luettu 19.4.2024

Vahva ja välittävä Suomi, Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma. (20.6.2023) Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/> . Luettu 23.2.2024